նանք կը տանէին նորան։ Թէ և մեր գիւղացիքը պահումեն մեղուներ, բայց նրանք չը գիտելով նոցա պահպանելու պայմանները, չեն կարողանում ստանալ այնքան օգուտ, որքան աշխատութիւն գործ էին դնում նոցա վերա. չը նայելով որ, մեղրը մեր երկրում բաւականին գին է բերում։ (Անցեալ տարի Թիֆլիսում նա ծախուեցաւ փութը մինչև 12 մանէթով։) Այժմեան նահապետական ձևերովն անգամ, մի գիւղացի, օրինակի համար, որ ունէր 30 փեթակ, ամէն տարի միջին թւով ծախում է մինչև 210 կամ 240 մանէթի մեղր. որոյ ընդհակառակն, եթէ օրինաւոր կերպով պահպանուէին, որպէս ցոյց է տալիս այժմեան գիւղատնտեսական արհեստը, կարելի էր յիշեալ գումարի կըրկնապատիկը ստանալ։

Այս անգամ բաւականանալով այդ փոքրիկ նըկատողութիւնով, խոստանում եմ յետոյ մեր գիւղացոց ուշադրութիւնը դարձնել այն առարկայի վերայ, թէ որպէս է նայում այժմեան գիւղատնտեսական արհեստը մեղուաբուծութեան վերա, և հետևաբար կաշխատեմ ծանօթացնել մեղրաճանճերի կեանքի, նրանց բնութեան և նրանց պահպանութեան կանոնների հետ։

Վ. Ալիթանդ Քուչուբեանց

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայիսի 21-ին ոկսեցան Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի մէջ հարցաքննութիւնները։ Առաջին հարցաքննութիւնը կրօնքից էր։ Մեր կարծիքով քրիստոնէական բոլոր ուսումը ամեն մարդի համար բաղկանում է՝ աւետարանից, հին կտակարանից, իսկ երիտասարդներին, որք պատրաստվումեն քահանայ լինել, հարկաւոր է և եկեղեցական արարողութիւնները ու ծէսերը իմանալ և նրանց նշանակութիւնը հասկանալ։ Բարձր դասատներում պէտք է երեխան ծանօթանայ թէ ընդհանուր թէ մեր եկեղեցական պատմութեան հետ։ Բայց մեզ անհասկանալի է թէ ինչ օգուտ կարող են բերել խրթին, միջնադարեան, սկոլաստիկական մտքերը նոր սերունդի համար (բացի նրան մոլորեցնելուց)։ Օրինակ՝ քանի բաներ կան որք խղճմտանքը չէ ներում,—ինչ... Մեր կարծիքով պատուարժան կրօնուսոյցը մոռացաւ տասներորդը որ խղճմտանքը նոյնպէս չէ ներում, այն է՝ մտքով աւետարանի տեղ սովորեցնել երիտասարդներին առասպելաբանութիւն, և Քրիստոսի խօսքի տեղը իր սեփական գլխից բաներ հնարել։ Մենք խոստովանումենք, մենք աւետարանը կարդացած ենք, բայց երբէք պատահած չենք այնպիսի մտքերը որք մեզ տեղեկացնեին Աստուծու ամենազաղտնի դիտաւորութիւնների մասին։ Կրօնուսոյցը, չենք իմանում ինչ հրաչքով, տեղեկացել է Ամենակարողի դիտաւորութիւնների մասին։ Նա օրինակի համար հարցնում է աշակերտից՝ ինչ դիտաւորութեամբ Աստուածը վաղ չուղարկեց Քրիստոսին մեր մեղքերը սրբելու համար, այլ այսքան ժամանակ թողեց մարդկութիւնը մեղքերի մէջ։—Եթէ աշակերտը ճշմարիտ քրիստոնեայ լինէր ու ստրկացած չը լինէր, նա կը պատասխանէր. «այդ բանը ոչ ես գիտեմ, ոչ դուք տեր-հայր»,—բայց նա ստիպուած է պատասխանել այն, ինչ որ անգիր է ասել տուել նրան Աստուծու դիտաւորութիւնների հետ մօտիկ ծանօթ կրօնուսոյցը։ Կամ այդպիսի անհամութիւն՝ ինչից ենք իմանում թէ աստուածը չար չէ այլ բարի է,—նրանից ենք իմանում, որ նա չար չէ, որ նա էակ է, իսկ էակը բարի է և ոչ թէ չար, ուրեմն Աստուած բարի է... Վերջապէս դր մինն ասեմ....

* * *

Մենք լսեցինք, որ ուրբաթ օրը քաղաքային վարչութեան ընդհանուր ժողովի նստում առաջին անգամէ պատահում որ քաղաքագլուխը մի պատգամաւորի առաջարկութեամբ ռուսերէն լեզվով կարդացած զեկուցումն բերանացի թարգմանել է տուել վրացերէն լեզվով... Այդ առաջին քայլ է...

* * *

Երեքշաբթի օրը մայիսի 22-ին Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան ընդհանուր ժողովը դարձեալ չը կայացաւ։ Հարիւր պատգամաւորներից հաղիւ հաւաքվումեն օրէնքով թոյլ տուած ամենափոքր թիւը՝ 34 մարդ, որ նիստը կայանայ։ Երեքշաբթի հաւաքվեցան միայն 30 մարդ...։ Մեր հին սերունդը ունենալով հասարակական իրաւունքները, անհոգ է ցոյց տալիս իրան դէպի հասարակական գործերը և չէ գործ դնում ունեցած իրաւունքները. բայց մի և նոյն ժամանակ և չէ թոյլ տալիս նոր սերունդի ներկայացուցիչներին իրանց տեղը բռնելով. գործ դնել իրանց թարմ ոյժը, եռանդը և ստացած հմտութիւնները հասարակաց օգտին։

* * *

Moск. Вѣд. լրագիրը հաղորդում է որ պարոնց Շահը Մոսկվա եղած ժամանակ այցելութիւն արաւ և Լազարեանց հնմարանին, որտեղ ընդունեց նրան հիմնարկութեան բոլոր վարչութիւնը և պրոֆէսոր Ստէփան Նազարեանցը պարսկերէն լեզվով մի ճառ ասեց։ Նորին մեծութիւնը ընծայեց պ. Նազարեանցին մի թանգագին ընծայ։

* * *

Մենք հաղորդած էինք մի ժամանակ որ դիտաւորութիւն կայ հիմնել Թիֆլիսում սպառմանն ընկերութիւնը։ Այժմ լսում ենք, որ յիշեալ ընկերութեան վերաբերութեամբ ներկայացրած կանոնադրութիւնը հաստատված է կառավարութենից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Լեռագիրը մեզ ծանուցած է որ Ֆրանսիայում թէ նախագայութեան թէ մինիստրութեան մէջ մեծ փոփոխութիւններ են պատահել։ Թիէրի տեղը ընտրվեցաւ մարշալ Մակ-Մահոնը և մինիստրութեան մէջ մտան մարդիկ, որք պատկանում են միապետական կուսակցութեանը և այն էլ օրլէանեան են երևում։ Իսկ նոր մինիստրներից մինը՝ արդարութեան մինիստր պ. Էրնու, մինչև անգամ եղուիտ է։ Բայց լրագիրներում այդ անակնկալ փոփոխութեան մասին դեռ ևս չը կան մանրամասները։

Խմբագրութիւնս ստացաւ բանի մի նամակներ Փարիզից, որք թէև գրած են վերջին քաղաքական փոփոխութիւնից առաջ, բայց այնուամենայնիւ յաջողք համարելով մենք սկսելու ենք յիշեալ նամակների տպագրելը։

ԱՄԷՐԻԿԱ

Խաղաղական Օվկեանոսի եզերքում բնակվում են ամերիկացիների ընտիրների Մորմոն անունով ցեղերը, որք իրանց արշաւանքներով սպիտակ բնակիչների վրա ու իրանց աւազակութիւններով անդադար անհանգիստ են անում նրանց։

Նրանց մէջ տարածված է այն աւանդութիւնը թէ պիտի գայ մի մարդ որ կազատէ նրանց սպիտակների ձեռքից։ Այդ վայրենի ցեղի անտարապատութենից օգուտ է քաղում անգլիացի կապիտան Ջէկ (Jack), որ իրան յայտնում է մեսսիա այդ վայրենիներին և առաջնորդում է նրանց արշաւանքը Կալիֆորնիայում զեռեզված սպիտակների ազգարնակութեան վրա։ Ամերիկական ամբողջ լրագրութիւնը պահանջում է որ այդ և կարմիր բրնիկների ուրիշ ցեղերը տէրութիւնը անողորմ կերպով ոչնչացնի։ Զարմանալի չէ, որ մինչև այժմ Ամերիկան չը կարողացաւ այդ վայրենիների համակրութիւնը գրաւել... ընդհակառակն յայտնի է, որ աւելի ուշադրութիւն չը դարձնելով նրանց բարոյական, մտաւոր և տնտեսական զարգացման վրա, ամերիկացի կրթված դաղթականը հարստահարում էր խեղճ բնիկներին, ծախում էր նրանց վրա արաղ, փառօք և թուլացնելով նրանց բարոյականութիւնը, նպաստում էր և նրանց անտեսական կատարեալ անկմանը։

ԿՐՕՆԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ազգային Կրօնական ժողովն անցեալ շաբթու ազգասարութիւն մը ղրկեց ազգային զաւակական թերթերուն, որպէս զի եկեղեցական սարարողութիւններն ու եկեղեցականները ծաղու նիւթ չըլլան։

Կրօնական ժողովոյ այս ազդարարութիւնն անշուշտ մեծ գոհութիւն կը պատճառէ այն ամեն ազգայնոց, որք կրօնական իրաց և եկեղեցական արարողութեանց գերագոյն սրբութիւնը կը ճանաչեն, և անոնց հարկ եղած յարգանքն ու ակնածութիւնն անաղարտ պահելու արդար նախանձութիւնն ունին։

Երդարև մեր հաւատոյն և կրօնին վերաբերեալ իրերն աշխարհի առջև ծաղու և զուարճութեան նիւթ ընելն անբարոյականութեան վերջին ծայրն է։ Այն անձինքը՝ որ ազգին ամենէն բարձր և սուրբ զգացումը վիրաւորել կը ժպրտին, ոչ թէ հայ՝ այլ և մարդ իսկ կոչուելու անարժան են։

Մեք չենք յուսար որ ազգային խմբագրաց մէջ այն աստիճան ամբարիշտ անձինք դտնուին, որ իրենց կրօնքը ծաղրելու և ծաղրելի ընելու դիտում ունենան. բայց, եկեղեցականաց նկատմամբ այնպէս չէ։ Եթէ Արօնական Ժողովը կրօնի սրբազան հաւատալեաց ու արարողութեանց հետ եկեղեցոյ պաշտօնեայներն ալ հաւասար բռնելով, մի և նոյն ակնածութիւնը կը պահանջէ նաև անոնց համար, չարաչար կը սխալի, վասն զի երկու քին մէջ տարբերութիւնն անհուն է։ Արօնական արարողութիւնները ինքնին սուրբ են միշտ, բայց եկեղեցականք ինքնին և միշտ սուրբ չեն։ Որ դտնուին արդարև սրբակրօն եկեղեցականներ, եկեղեցոյ արժանի պաշտօնեայներ, բայց կը դտնուին նաև անսուրբներ, իրենց կոչման արժանի չեղողներ, որք դայթակղութիւն են ժողովրդեան և ոչ շինութիւն. այս վերջիններուն համար ալ նոյն ակնածութիւնը՝ նոյն յարգանքը կրնաց պահանջուիլ ինչ որ կրօնի և կրօնական իրաց համար իրաւամբ կը պահանջուի և պէտք է պահանջուի։

Եկեղեցական մ՝ կրը որ անարժան ընթացքի մէջ դտնուի, կրը որ ինքզինք ծաղրելի վիճակի մէջ դնէ հրապարակաւ, շարիվարի թերթերը թէև չ՝ծաղրեն, հասարակաց կարծիքը կը ծաղրէ, և այս պարագայիս մէջ յանցանքը ոչ թէ ծաղրողին կամ խնդացողին է, այլ ինքզինք ծաղրելի ընողին։

Արօնական ժողովոյ առաջին և անհրաժեշտ պարտքն է կարծենք խոր ուշադրութիւն ընծայել այս կէտիս և հսկել եկեղեցականաց վրայ, մանաւանդ խոտիւ արդելուլ, որ եպիսկոպոսներէ և վարդապետներէ ոմանք եկեղեցոյ մէջ քարոզ խօսած ժամանակներն զաւեշաներ կամ զուարճաբանութիւններ ընելով ժողովուրդը չ՝ծիծաղեցնեն։ *)

Եթէ շարիվարի թերթերու մէջ կրօնական իրերը ծաղու նիւթ ընողները դատապարտելի են, քանի առաւել դատապարտելի են այն եկեղեցականք, որ նոյն իսկ եկեղեցոյ մէջ այդ ապօրինութիւնը գործեն։

Կը յուսանք որ Արօնական Ժողովը մեր այս լուրջ դիտողութիւնը նկատողութեան առնելով՝ բարեկարգութիւնն աւելի խորէն կսկսի, և նոյն իսկ իւր ծոցը դտնուող Գերապատիւ հայրերէն ոմանց կը պատուիրէ որ եկեղեցոյ մէջ լուրջ կերպիւ վարուին և պարտ ու պատշաճ ակնածութեան օրինակ ըլան այլոց։

(Մասիս)։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Ի. ՆԱՄԱԿ

Պ. Բաֆֆիի ուղևորութենից

Մօլլայի ուղեկցութիւնը վերջապէս եղաւ անտանելի, ես թողելով նորան ընկերացայ մի փոքրիկ քարվանի հետ, որոյ մեծ մասը կազմումէին Հրէաներ։ Իսրայէլի հալածական որդիքը աւելի բարեմտութեամբ վարվում էին ինձ հետ, քան թէ մահմետականութեան մօլեռանդ ներկայացուցիչը։ Ինչ էր դորա պատճառը։ Տիրապետողի,—ճնշող ազգի, հալածանքը եղբայրացնում է ստորադրեալ ազգերը, որքան և նոքա թշնամական յարաբերութեանց մէջ լինէին։ Պարսկաստանում Հրէաների և քրիստոնեայների վիճակը շատ նման է և նոքա զդում են միմեանց։

Հասնելով Սօվուխ—Բուլախ քաղաքը արդէն յայտնուեցաւ իմ մէջ տաքցոց. այդ տակաւութիւնը վերջին փոթորիկի միջոցին սաստիկ մրսելու հետևանքն էր։ Եւ եթէ ես, փոխանակ տանջուելու սառն և կեխտոտ քարվանսարայների իջևաններում, զտայ այդ քաղաքում մի յարմար օթևան տաք քուրսու մօտ, փափուկ օթոցի վերայ, դորանով ես պարտական եմ իմ ուղեկից հրէայ խախամին (քահանայ) որ, կարեկցելով իմ տակաւութեանը, առաջարկեց ինձ իւր տունը։ Հրէայ քահանայի առատասրտութիւնը յիշեցնում էր ինձ Աբրահամի հիւրասիրութիւնը։ Նա ունէր երկու կանայք, որք ամենայն մտերմութեամբ նստումէին ինձ մօտ, կիսով չափ ծածկուելով քուրսու վերմակի տակ։ Այդ Սիոնի դրստրիկների հագուստը և զարդարանքը յիշեցնումէր ինձ եղեկիէլի տողերը «Եւ քեզ զարդարելով զարդարեցի, և ձեռք քերուդ վերայ ապարանջաններ դրի, ու գլխանոցիդ վերայ մանեակ դրի։ Եւ քո քիթդ՝ օղակ, ականջներդ՝ գնտեր, ու գլուխդ պարծանաց պսակ դրի, և դուն ոսկիով ու արծաթով զարդարուեցար»։

Այդ տեսակ զարդարանքները երևում են այս կողմերում, ոչ միայն իսրայէլուհիների մէջ, այլ և քուրդ, հայ և ասորի կանանց մէջ։ Քթից օղակ անցկացնելը ես առաջին անգամ տեսայ ասորական հայոց գեղեցիկ սեռի մէջ, երևումէ այդ սովորութիւնը նոքա հրէայներից պէտք է ժառանգած լինեն։ Իսկ սրունքների վերա յուլունք կապելը, կամ ապարանջան կցելը հանդիպում են վարլենի ցեղերի մէջ միայն։ Այդ սովորութիւնը Պարսկաստանի ստորին դասի հայ կանանց մէջ պէտք է ժամանակի խորին հնութիւնից մնացած լինի։

Իմ հիւրնկալը, որպէս յիշեցի քահանայ էր։ Նա ունէր իւր տանում քինիշթայ (սինագօգայ)։ Ամեն շաբաթ օր այստեղ հաւաքվում էին հրէայ ժողովուրդը աղօթելու, կարդացվումէր հին կտակարանը, որ գրուած էր մագաղաթի վերայ։ Նա ունէր կէս արշին լայնութեամբ երկար կերպասի ձև, որոյ ընթերցանութիւնը վերջանալին յետոյ, կլորում էին, փաթաթում էին և խնամքով դնում էին մի արկղի մէջ։ Այդ ամենահին ձևը պէտք է լինի Աստուածաշնչի գրչագրի պահպանութեան։

Լօնդրայում և Եւրոպոյ զանազան քաղաքներում տպագրուած հատորները հին կտակարանի, ոչ միայն ընդունելութիւն չեն գտած այս կողմերի սինագօգայներում, այլ նոցա ընթերցանութիւնը անգամ մեղք է համարվում։ Առանձին տպիրների արհեստն է այս կողմերում պատրաստել մագաղաթ և գրել սուրբ գիրքը, որ թանգ գնով ծախում են նոքա իւրեանց ազգակցներին։ Հրէայք պարապվումեն այստեղ մանրավաճառութեամբ, և պահպանել են իւրեանց լեզուն, թէև նա բաւականին աղաւաղուած է հեռանալով հին երրայական բարբառից։ Նոցա աղամարդիքը մեծ մասամբ գիտեն գրել կարդալ։ Նոքա զէնք չեն կրում. միակ զէնքը, որին սպասումեն՝ է ոսկի թուրը, որոյ գտնելու հետ անմիջապէս կապակից է Մեսսիայի յայտնուիլը։ Այդ աւանդութիւնը տիրում է այս կողմերի բոլոր հրէայների մէջ։ Այդ մտաւաստութիւնից օգուտ քաղելով պարսիկները կամ Թուրքերը, պատմում են, շատ անգամ դարձնել քցել են մի հրէայի տնում որ և իցէ թուր և իսկոյն յայտնվել է նոցա մէջ յուզմունք և խռովութիւն։ Այդ կատակը առիթ տուեց ինձ մի օր հարցնել իմ հիւրնկալից։

—Ինչու դուք էլ քուրդերի նման զէնք չէք կրում, որ պաշտպանէք ձեր անձը նոցա յարձակումներից.

—Երբ կը յայտնուի Մեսսիան՝ ասաց նա՝ այժմեան ազգերի ամենազօրեղ թագաւորները կը բընեն մի իսրայէլացի գռեհկի փէշքէն և ողորմութիւն կը խնդրեն։

Այս կողմերումս էլ, որպէս մի ժամանակ Եւրոպայում, դեռ ևս տեսում են այն սարսափելի հալածանքները հրէաների դէմ, և կսպասում են նոցա տները, պատճառ բռնելով, թէ նոքա գողանում էին երեխաներ։ Այդպիսի հանդամանքներում հրէան ոչ միայն իւր կայքի, այլ և իւր գլխի տէրը չէ։

Սօվուխ—Բուլախը բնակեցրած է մեծ մասամբ քրդերի զանազան ցեղերով, որք ունեն հաստատուն բնակութիւն։ Նոքա կառավարվում են իւրեանց բեկերով, որոց ամէն մի տունը ժամանակի խորին հնութիւնից ժառանգաբար տիրում է առանձին ցեղի վերայ և համարվում է նոքա նահապետը։ Այժմ դորա թէև բոլորովին հոգատակած են Պարսից տէրութեանը, բայց դեռ ևս պահպանում են միջնադարեան ապրանքների ազնուապետական

*) Վերջին հրեչտակապետաց տօնին օրը Պաղատու եկեղեցին գտնուելով, կրօնական ժողովոյ անդամ Գեր. եպիսկոպոսի մը քարոզը լսեցինք՝ որոյ մէջ յիշեալ սրբազանն երկնային զինուորութեան դասակարգութիւնները թուելով, «Աթոռոց, Պետութեանց, Իշխանութեանց, Զօրութեանց, Սերովբէից, Քերովբէից» և այլն ըսած ժամանակ, միջանկեալ յաւելուած մ՝ըրաւ ըսելով, «բայց օրհնեալ ժողովուրդ, Սերովբէ, Քերովբէ կըսեմ նէ՝ Պէրպէր Սերովբէն ու Մէյխանէէի Քերովբէն չը հասկընաք հա». և բոլոր ժողովուրդը ծիծաղեցաւ։